

при уважному розгляді і зіставленні виявилось, що ознаки ювілейності на обох листівках різні. Щойно віднайдений примірник фотолистівки виготовлений майстром не 1911-го, а п'ятьма роками раніше. Таким чином маємо назагал першу поштову картку з усіма ознаками ювілейної, виготовлену 1906-го до 45-х роковин смерті поета.

Так само вперше хочу представити ще три унікальні листівки з розділу "Рядки з "Кобзаря". Це листовна картка з портретом поета в обрамленні рушника й словами з його "Послання" та два малювання В.Гулака в стилістиці народної образності, що помережані витинками з тексту поезії "Минають дні, минають ночі". Сподіваємось, що зацікавлений читач уже незабаром зможе докладніше довідатися про них із очікуваного видання.

В.Гулак. "Не дай спати ходячому...". Вид. Гордієнка. Київ. 1917.

Євген Регушевський

КРИМ І ШЕВЧЕНКО

Творчість Тараса Шевченка в Криму була відома ще з часу виходу "Кобзаря". Вже тоді на півострові були великі українські громади в селах, більшість з яких існує і нині¹. Шевченкова поезія звучала в оселях українців Криму, його слово розуміло й багато татар, які традиційно знали українську мову. Тому й не випадково одразу ж після розгрому Кирило-Мефодіївського товариства в Крим на ім'я губернатора В.І.Пестеля надсилається секретний формуляр № 438 від 19 червня 1847 р. міністра внутрішніх справ Росії Л.О.Петровського, в якому сказано: "Государь император высочайше повелеть изволил: напечатанные сочинения: Шевченки — "Кобзарь", Кулеша — "Повесть об украинском народе", "Украина" и "Мыхайло Чернышенко", Костомарова — "Украинские баллады" и "Ветка" — запретить и изъять из продажи"². Як видно з переліку заборон, найбільше царизм боявся "Кобзаря".

Перекладати Т.Г. Шевченка кримськотатарською почали на початку ХХ ст. Зокрема — його "Заповіт". Але, як відомо, в зв'язку з депортацією кримськотатарського народу втрачено (а то й спеціально знищено) багато архівів та видань, де подавалися відомості про творчість великого поета. Збереглася лише "Читанка" для 3 класу, упорядкована І.Алімгерасем³. У ній є спеціальний розділ "Т.Шевченко. Біографія", який закінчується перекладом на кримськотатарську мову "Заповіту".

До 125-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка відомий кримськотатарський поет Шаміль Алядін зробив свій переклад "Заповіту", високо оцінений П.Тичиною. Перекладач, нагороджений ювілейною Шевченківською медаллю, організував у 1940 р. видання в Сімферополі кримськотатарською мовою вибраних творів Т.Г. Шевченка "Т.Г.Шевченко. Сайлама шиирлер"⁴. У книжці вміщено кілька перекладів "Заповіту", а також уривки з "Гайдамаків", "Тополі", "Долі", "Музи" та близько десяти перекладів віршів і уривків із великих творів, здійснених самим Шамілем Алядіном і кримськотатарськими письменниками А.Алімом, Е.Шем'ї-заде, А.Мефасімом, О.Амітом, М.Сулейманом, Ю.Теміркая та ін.

¹ Регушевський Є.С. Українські топоніми в Криму // Культура народів Причорномор'я. — 1997. — № 1. — С. 131—132.

² Див.: Кримська світлиця. — 1995. — 24 черв.

³ Єдиний досі відомий примірник читанки зберігається у власній бібліотеці кримськотатарського поета А.Велієва.

⁴ Єдиний досі відомий примірник книжки зберігається у Кримськотатарській республіканській бібліотеці ім. І.Гаспринського.

Після повернення кримських татар на історичну батьківщину побачила світ двомовна книжка, упорядкована В.М.Басировим, — “Далекий і близький Шевченко”⁵, яка містить 21 твір Кобзаря. Серед них — поеми “Катерина”, “Тополя”, “Кавказ”, а також “Заповіт”, “І мертвим, і живим...”, “Розрита могила”, “Минають дні, минають ночі...” та ін. Переклади здійснені відомими кримськотатарськими письменниками І.Абдураманом, А.Алімом, Ш.Алядіном, О.Амітом, Ібр. Бахшішем, А.Велієвим, Ю.Кандимом, З.Келямовим, Г.Мухамедовою, Ш.Селімом, М.Сулейманом, Ю.Теміркая. Понад десять віршів із цієї збірки вже включено до шкільних підручників з кримськотатарської мови та літератури.

Слово Тараса Шевченка звучало та звучить зі сцен кримських театрів. Так, у 1886 р. в Сімферополі гастролювала трупа М.Старицького. Саме в Криму відбулася прем'єра вистави “Невільник”, яка є переробкою однойменної поеми Шевченка, здійсненою М.Кропивницьким. Перші гастролі в Криму відома трупа Г.Деркача в 1897 р. відкрила п'єсою “Назар Стодоля”, котра, як і “Наталка Полтавка”, була візитною виставою. І нині в репертуарі Кримського українського театру — спектакль за шевченківською п'єсою “Назар Стодоля”.

Помітну роботу в справі популяризації творчості Т.Г.Шевченка в Криму ведуть кафедри української літератури і української мови Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського. Разом із Всекримським товариством “Просвіта” ім. Т.Г. Шевченка вони проводять щорічні Шевченківські конференції та читання. Відбулися Шевченківські конференції, присвячені 140-річчю з дня виходу першого видання “Кобзаря” та 160-річчю від дня смерті поета.

Велику громадську й науково-популяризаторську роботу проводить Шевченкове братство Криму, зареєстроване 3 грудня 1995 р., яке очолює письменник Григорій Котницький. Раз на два роки братство проводить науково-практичну конференцію “Тарас Григорович Шевченко і Крим”. Особливу вдячність громадськість Криму складає братчикам за пошукову роботу. Г.Котницьким виявлено 23-х нині живих родичів Шевченка (по лінії Красицьких та брата Йосипа), які мешкають у Севастополі, Сімферополі, Феодосії, Коктебелі. В 1999 р. в Сімферополі помер праправнук А.О.Козачковського, великого друга Шевченка, професор Таврійського національного університету В.А.Козачковський, який народився в переславській прапрадідівській хаті, де бував і Т.Г.Шевченко. В.А.Козачковський записав спогади про великого Кобзаря, які завжди жили в їхній родині. На жаль, рукопис поки що вважається втраченим.

Відомостей про наявність у картинних галереях, музеях Криму та приватних збірках картин Т.Г.Шевченка немає. Лише в Сімферопольському художньому музеї зберігається офорт Т.Г.Шевченка з картини К.Брюллова “Вірсавія”. На офорті вказано: “Грав. Т.Шевченко. 1860”. Є відомості про те, що великий художник намалював кілька портретів членів родини Бларамбергів-Мавромихалі, які володіли маєтком у с.Чоргун біля Севастополя⁶. Але малював Т.Г.Шевченко ці портрети (один з яких — портрет Олени Павлівни Бларамберг (уродженої Мавромихалі) — зберігається в Національному музеї Т.Г.Шевченка) в Оренбурзі після повернення із Аральської експедиції, до складу якої його як художника, було включено за сприяння генерал-лейтенанта Івана Федоровича Бларамберга, чоловіка Олени Павлівни.

Серед небагатьох кримських Шевченкових друзів слід згадати видатного художника-мариніста І.Айвазовського. В 1840 році (перед від'їздом за кордон) він понад місяць мешкав у одній кімнаті разом з Шевченком у Петербурзькій Академії мистецтв. Вдруге в Петербурзі Шевченко зустрівся з Айвазовським після повернення із заслання.

За прикладом С.Руданського, відомий вірменський композитор О.Спендіаров збирав у Ялті кошти на пам'ятник Шевченкові, а також написав за мотивами українських народних пісень хор на слова “Заповіту”.

Ім'я Т.Г.Шевченка в Криму увічене. Шевченковими названо села у Бахчисарайському районі та на території Великої Ялти, вулиці Шевченка є в Сімферополі, Ялті, Керчі, Євпаторії та в багатьох селах Криму. Ім'я Шевченка носить Сімферопольська українська гімназія, один із кінотеатрів міста, парк, біля входу в який височить пам'ятник-погруддя Кобзареві. Саме тут завжди розпочинаються Шевченківські дні в Криму.

Науковці та краєзнавці Криму працюють над створенням енциклопедичного словника “Шевченко і Крим”, перший варіант якого, за редакцією Г.Рудницького, опубліковано в сімферопольській газеті “Кримська світлиця”.⁷ Окремі цікаві факти з кримської шевченкіани є у книгах севастопольського краєзнавця В.Кравченка та в нещодавно виданій праці В.Сергіючука “Український Крим” (К., 2001).

м. Сімферополь

⁵ *Далекий і близький Шевченко*. Узак'є якъын Шевченко: Переклади вибр. творів Т.Шевченка кримськотатарською мовою. — Сімферополь, 1999. Упоряд. В. Басиров. Грунтовну передмову “Обнімітьсь, брати мої...” написав проф. О.Губар. Про це видання див.: *Белляев В.* Подія в культурному житті // *Слово і Час*. — 2001. — №3. — С. 85–86.

⁶ *Сапожников С.А.* Шевченко, Бларамберги и Мавромихали. — Москва; Оренбург, 1999. — С. 5.

⁷ Див.: *Кримська світлиця*. — 1995. — №24–52; 1996. — №1–12.